

פרשת כי תשא

תוכן העניינים:

פרק ל

- 3 ..... הציווי על נתינת מחצית השקל
- 5 ..... הציווי על עשית הכיור
- 6 ..... הציווי על עשיית שמן המשחה
- 8 ..... הציווי על עשיית קטורת הסמים

פרק ל"א

- 12 ..... ההודעה על בחירת בצלאל ואהליאב
- 14 ..... הציווי על שמירת השבת
- 17 ..... נתינת לוחות העדות למשה

פרק ל"ב

- 19 ..... חטא העגל
- 23 ..... תפילת משה על ישראל בעודו על ההר

- 26 ..... ירידת משה מן ההר ושבירת הלוחות
- 29 ..... דברי משה לאהרן אחיו
- 30 ..... הענשת החוטאים
- 32 ..... תפילתו השנייה של משה

פרק ל"ג

- 37 ..... דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והורדת העדיים
- 38 ..... הוצאת אוהלו של משה מחוץ למחנה
- 40 ..... בקשת משה מה' שילך עם ישראל ויראה את כבודו

פרק ל"ד

- 45 ..... עליית משה אל ההר לקבלת לוחות שניים
- 47 ..... שלוש עשרה מידות הרחמים של ה'
- 51 ..... כריתת ברית עם ישראל
- 52 ..... השבת, שלושת הרגלים ומצוות עליה לרגל
- 55 ..... כתיבת עשרת הדברים וקרינת פני משה

המשך פרק ל'

הציווי על נתינת מחצית השקל (פסוקים יא-טז) פ

"כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם" (פסוק יב)

📖 "לפקדיהם" - למנינם, למספרם.

ה' מורה למשה שכאשר ירצה לספור את האנשים בישראל, יעשה זאת באמצעות תשלום כופר נפש.

"וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' בַּפֶּקֶד אֹתָם"

וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּפֶּקֶד אֹתָם"

📖 "בפקד" - כאשר יספרו. "נגף" - מגפה, מחלה.

בגלל מעלתם וחשיבותם הגדולה של בני ישראל אסור לספור אותם כמו שסופרים בעלי חיים או חפצים. כאשר רוצים לפקוד את בני ישראל צריך לתת כופר נפש, כסף לה'. את הכסף יספרו הפוקדים, ולפי זה ידעו את מנין בני ישראל. אם חלילה יכשלו ישראל ויספרו את האנשים תבוא עליהם מגיפה. וכיצד נערך המפקד?

"זֶה יִתֵּנוּ כָּל הָעֵבֶר עַל הַפְּקֻדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל..." (פסוק יג)

כל אחד מבני ישראל היה עובר לפני משה, אהרן ונשיאי העדה, ואומר את שמו, והם היו מברכים אותו. לאחר מכן שם האיש את מחצית השקל בקופה.

נתינת מחצית השקל נועדה לצורך עבודת הקמת המשכן (עשיית האדנים), כדי שכל בני ישראל יהיו שותפים בהקמתו. מפסוקים אלו אנו אף למדים שבכל עת שבאים למנות את ישראל (כמו בעת מלחמה), אין לעשות זאת באופן ישיר, אלא בדרך עקיפה, כגון על ידי ספירת כסף.

”הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהִדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל...” (פסוק טו)

📖 "הדל" - העני.

מפני מה לא יוכל העשיר, שחשקה נפשו בבנין המשכן, לתת כסף רב?

מכיוון שנתנית מחצית השקל מכפרת על נפשם של בני ישראל, רצה ה' להראות לעמו שנפש כל אחד מהם יקרה בעיניו באופן שווה. ובנוסף, התורה לא רצתה שהעשיר יתגאה על העני ויאמר לו: 'חלקי במשכן ה' גדול מחלקך'.

”וְלָקַחְתָּ אֶת כֶּסֶף הַכֹּפְרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד...” (פסוק טז)

כסף זה שמכפר על העם ניתן לעבודת המשכן כדי לעשות ממנו את האדנים לקרשים. מכאן אנו למדים שכל עם ישראל היה שותף בבניית המשכן.

⌘ הצוווי על עשיית הכיור (פסוקים יז-כא) ⌘

”וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכִנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרַחֲצָהּ

וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ...

וְרָחֲצוּ אֶהָרָן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יָדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם” (פסוקים יח-יט)

📖 "כנו" - הבסיס שלו.

הכהנים רחצו את ידיהם ורגליהם לפני שהחלו בעבודת המשכן, משום שאין זה מן הכבוד לשרת את ה' בגוף שאינו נקי. רחיצה זו היתה גם לשם טהרתם של הכהנים.

הכיור היה נתון בין אוהל מועד למזבח העולה, כדי שהכהנים הנכנסים לעבוד יראו את הכיור בפתח ולא ישכחו לרחוץ את ידיהם ורגליהם לפני עבודתם במשכן.

”וְרָחֲצוּ יָדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמְתוּ...” (פסוק כא)

כהן שעובד בלא רחיצת ידיו ורגליו חייב מיתה בידי שמים. עונש חמור זה ניתן מפני שעבודה ללא רחיצה מבזה את המשכן.

⌘ הציווי על עשיית שמן המשחה (פסוקים כג-לד) ⌘

”וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מֵרֶדְדֹר, מֵרֶדְדֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת
וְקִנְמֹן בְּשֵׁם מִחֲצִיתוֹ... וְקִנְה בְּשֵׁם חֲמֵשִׁים וּמֵאוֹת;
וְקִדְדָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת... וְשֶׁמֶן זֵית הַיֵּין” (פסוקים כג-כד)

”בשמים ראש” אינם סוג בשמים אלא שם כללי לבשמים.

מהי כוונת המילה ”ראש”?

הכוונה היא לבשמים חשובים ומשובחים שהם ראשי כל הבשמים.
ארבעה סוגי בשמים היו: מר-דרור, קנמון, קנה בושם וקידה. את
בשמים אלו רקחו (ערבבו) בשמן זית, לפי המשקל והמידה שנתנה
התורה.

”וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ” (פסוק כה)

שמן המשחה היה בעל ריח טוב במיוחד ונעשה באופן המשובח ביותר
מפני שבו משחו את המשכן, את כלי הקודש ואת אהרן ובניו.

”וּמְשַׁחָהּ בּוֹ אֶת אֹהֶל מוֹעֵד...” (פסוק כו)

בשמן זה משח משה את אוהל המשכן (קרשיו), ואת כל כליו: הארון,
השולחן, המנורה, המזבחות וכליהם.
משה לקח באצבעו מעט מהשמן ומרח מן השמן על כלי צורת אות
נו”ן. בשעת המשיחה התכוון משה לקדש את הכלים.
בשמן זה משח משה גם את אהרן ובניו.

משיחה זו היתה אות וסימן לקדושתם של המשכן וכליו, ולקדושתם של אהרן ובניו, ולכך שהכל נעשה על פי רצון ה'.

”וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר

שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יְהִיָּה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם” (פסוק לא)

שמן המשחה שעשה משה היה מיוחד ונשמר היטב לאורך כל הדורות ולא התקלקל, דבר שהיה לנס ופלא.

”עַל בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִסַּךְ...” (פסוק לב)

📖 "לא ייסך" - לא ימרח.

התורה אסרה על סתם אדם לסוך משמן המשחה מפני ששמן זה הוא "שמן קודש" ונועד אך ורק למשיחת כלי הקודש והכהנים.

”אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כְּמֵהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זֶר

וְנִבְרַת מֵעַמּוּ” (פסוק לג)

אדם העובר על איסורים אלו: מכין את שמן המשחה במתכונת שנאמרה בפסוקים, או נותן (סך) משמן המשחה על בשרו - חייב כרת. איסורים אלה הם משלושים ושישה איסורי כרת שיש בתורה.

הציווי על עשיית קטורת הסמים (פסוקים לד-לח) 80

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סָמִים נָטָף וְשִׁחֲלֵת וְחִלְבֵּנָה

סָמִים וּלְבֵנָה זָכָה בַד בְּבַד יִהְיֶה” (פסוק לד)

📖 "סמים" - בשמים. "בד" - יחיד.

התורה מזכירה במפורש רק ארבעה סוגי סממנים שהיו בקטורת, אך חכמינו ז"ל לימדונו מהמילים המיותרות בפסוק שבקטורת היו אחד עשר סממנים.

הקטורת נעשתה באופן המשובח ביותר, וכדברי רבותינו: "וריה הקטורת היה הטוב ביותר שאפשר לעשות על ידי אדם". גם אם היו כל מומחי הבשמים בעולם מנסים לרקוח בשמים משובחים כמותה, לא היו מצליחים.

אחד מסממני הקטורת היה צמח ה"חלבנה". ריחו של צמח זה רע, ופלא היה הדבר שריחה הרע של החלבנה לא פגם בריחם הטוב של הסממנים, ואף גרם לחיזוק הריח הטוב של כל הבשמים האחרים. חכמינו ז"ל מצאו בפסוק זה רמז לכך שנקבל גם פושעים שבישראל בתפילה ובתעניות הציבור.

”...וְנִתְּתָה מִמֶּנָּה לְפָנֵי הָעֵדֶת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אֹעֵד לְךָ שָׁמָּה

קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם” (פסוק לו)

📖 "אועד" - אקבע זמן.

את הקטורת הקטירו במזבח הזהב (המזבח הפנימי) שהיה בתוך אוהל מועד.

מדוע ציוה ה' להקטיר קטורת לפניו?

מפני שה' שוכן במשכן, וראוי לכבדו בריח הטוב ביותר. כאשר יבואו בני ישראל אל המשכן ויריחו את ריחה המעודן של הקטורת, יתנו כבוד לה' ויראו ממנו.

”אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמִּי” (פסוק לח)

התורה אסרה על כל אדם לעשות כמתכונתה של הקטורת (בצורתה ובמשקלה) לצרכיו הפרטיים, בגלל קדושתה.

מקורות לפרק ל'

פסוק י"ג: ברכת משה ואהרן לעוברים לפניהם - רמב"ן במדבר (א, מה): "שימנו לפני משה ואהרן, כי ישימו עליהם עינם לטובה, יבקשו עליהם רחמים: 'ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים!..."

השוואת הסכום של העשיר והדל - אבן עזרא: "כי כופר נפש הוא".

אלשיך הק': "ואם הייתי מכביד על העשיר או מרשהו שירבה ומיקל על הדל הלא יראה כי נפש העשיר חשובה יותר וייקר פדיונה, על כן הטבתי את אשר דברתי: 'העשיר לא ירבה', כי כולם שווים לפניו יתברך".

השוואת הסכום כדי שיהיה לכולם חלק שווה - דעת זקנים מבעלי התוספות: "שלא יוכל העשיר לומר חלקי גדול במקדש יותר ממך".

פסוקים י"ח-ט"ט: הרחיצה בכיור נקיון מהלכלוך - רמב"ן: "הרחיצה הזו דרך כבוד של מעלה, כל הקרב לשולחן המלכים לשרתו... רוחץ ידיו בעבור היות הידיים עסקניות, והוסף כאן לרוחץ הרגליים בעבור היות הכהנים משרתים יחפים, ויש בבני אדם שיש ברגליהם זוהמה וכיעור".

הרחיצה לטהרה - רמב"ן שם: "והרחיצה הזאת לקדושה תרגם אותה אונקלוס".

פסוק כ"א: מיקום הכיור בין אוהל מועד למזבח כדי לזכור את הרחיצה - אברבנאל: "וציוה שיתן הכיור וכנו בין אוהל מועד ובין המזבח באופן שכאשר ירד הכהן מעל המזבח מעשות קרבנותיו והיו ידיו ורגליו מלוכלכות וירצה ליכנס אל היכל הקודש, יראה את הכיור לנגד עיניו ולא ישכח מלרוחץ שם ידיו ורגליו...".

פסוק כ"ג: "בשמים ראש" - בשמים חשובים - רש"י, רמב"ן בשם המדרש: "מה המור הזה ראש לכל בשמים כך אברהם ראש לכל הצדיקים".

פסוק כ"ה: שמן זה עשוהו עם הריח הטוב ביותר שאפשר להכין - רלב"ג.

פסוק כ"ו: משיחת המשכן וכליו על ידי משה מתוך כוונה לקדש - העמק דבר לפסוק כ"ט: "וקדשת אותם - במה שתמשח לשם קדושה". אברבנאל: "והתכלית ה' הוא כדי להכין הנמשח לקבל השפע האלקי, שעל ידי אותה משיחה תדבק בו ההשגחה העליונה...".

כוונתו של משה במשיחה לדורות - כלי יקר : "...כך אמר הקב"ה: אם אתה רוצה בקיומו של שמן משחה זה, אז אתה בעצמך לא על ידי שליח תקח אותו לך, כי סגולה זו נתונה שכל הדבר הנתון על ידך מתמיד לעולם כשמש נגדי כמו התורה הנתונה על ידך נצחית כאור החמה...".

המשיחה אות וסימן לקדושתם - אברבנאל: "כאילו אותה משחה היתה אות וסימן על הבדלתו לגבוה".

פסוק ל"א: קיום שמן המשחה לדורות - רש"י: "מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבוא". וראה רמב"ם (כלי המקדש א, ה).

פסוק ל"ב: האיסור לסוך משמן המשחה בגלל קדושתו - ספר החינוך (מצוה קז): "משורשי מצוה זו גם כן להגדלת הבית וכל אשר, ולכן אין ראוי להדיוטות להשתמש באותו השמן הנכבד שבבית רק הנבחרים בעם בלבד, בכך בהמנע ההמון ממנו, ייקר בעיניהם עד מאד ויתאוו אליו...".

פסוק ל"ד: בקטורת אחד עשר סממנים - כריתות ו ע"א. מובא ברש"י.

החלבנה ריחה רע - רש"י.

החלבנה בהצטרפותה לשאר הסמים מחזקת את ריח הטוב - על פי דרשות הר"ן (דרוש ראשון עמ' ח): "וזהו הענין הנרמז בחלבנה הנכנסת בסממני הקטורת, כי עם היות ריח החלבנה מצד עצמה בלתי נאותה, אפשר שיהיה לה כח לעורר ולהוציא איכות הסמים האחרים ולעורר בשמיותם".

דרשת חכמים שפושעי ישראל משולים לחלבנה - רש"י.

הקטורת נעשתה בריח הטוב ביותר - ספר החינוך (מצוה קג): "וריח הקטורת היה הטוב ביותר שאפשר לעשות על ידי אדם".

פסוק ל"ו: הקטורת הקטורת לכבוד ה' - רמב"ן (ל, א): "שיעשו מזבח מקטר קטורת להקטיר לכבוד השם".

ריחה הטוב של הקטורת מביא ליראת ה' - ספר החינוך (מצוה קג): "להגדיל כבוד הבית ולהיות מעלתו ומוראו על פני כל אדם...".

פרק ל"א

ההודעה על בחירת בצלאל ואהליאב (פסוקים א-יא) 89

"רֵאָה קְרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר

לְמִטָּה יְהוּדָה" (פסוק ב)

הקריאה בשמו של בצלאל מראה שהי אהב אותו מאד ובחר בו לעשות את התפקיד הנכבד - לבנות את המשכן. בצלאל היה משבט נכבד - שבט יהודה, וממשפחה נכבדה ביותר - משפחתה של מרים אחות משה. בצלאל הוא נכדו של חור, בנה של מרים, שהיה צדיק וירא ה'.

"וְאַמְלֵא אֶתֹו רֹחַ אֱלֹקִים בְּחַכְמָה וּבְתִבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה

לְחֹשֶׁב מַחֲשַׁבֵּת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבְכֶסֶף וּבַנְּחָשֶׁת" (פסוק ג)

עשיית המשכן כולה היתה מלאכה מורכבת וקשה ולעשייתה נדרשה חכמה מיוחדת. בין כלי המשכן היו אף כלים שעשייתם היתה מורכבת במיוחד, כמו מעשה המנורה שהיתה מקשה אחת, והפרוכת שהיתה "מעשה חושב" - צורות שונות משני הצדדים.

משום כך מילא ה' את בצלאל בחכמה רבה. לעומת חכמי הלב שידעו רק את המלאכה אותה התבקשו לעשות, בצלאל הכיר את כל סוגי המלאכות שנצרכו לשם בניית המשכן וכליו.

הקושי בעשיית המשכן נבע גם מכך שבני ישראל עבדו במצרים בחומר ובלבנים ולא התעסקו כלל במלאכות עדינות, כמו עבודות

בכסף, בזהב ובאבנים טובות. מציאותו של אדם חכם במלאכה
בצלאל בתוך בני ישראל היתה פלא מיוחד עבור העם שעסק עד עתה
רק בחומר ובלבנים.

”וַאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי אֹתוֹ אֶת אֱהֲלִיאֵב

בֶּן אַחִיסָמֶד לְמִטָּה דָן” (פסוק ו)

אהליאב, לעומת בצלאל, היה מבני שבט דן, הפחות מבין השבטים,
וגם בו בחר ה' לעבודת המשכן. ואמרו חכמים: אין לך גדול (חשוב)
משבט יהודה, ואף על פי כן השווה ה' את אהליאב שהיה משבט דן
לצלאל שהיה משבט יהודה, כדי שלא יהיו ישראל מזלזלים בשבט
דן וכדי ששבט יהודה לא יתגאה בחשיבותו. בכך ידעו כולם שלהקמת
המשכן צריך שיהיו שותפים כל בני ישראל.

”וַעֲשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ”

בצלאל, אהליאב וחכמי הלב מצווים לעשות את המשכן וכליו ואת
בגדי אהרן ובניו בדיוק כפי ציווי ה' את משה בפרשות תרומה ותצוה.

” אֵת אֱהֶל מוֹעֵד וְאֵת הָאֹרֶן לַעֲדֹת...” (פסוק ז)

כדי לבנות את הארון היה צורך בבעלי מקצוע כישרוניים - נגר, צורף
ובעלי אומנויות נוספים. בצלאל היה בקי באומנויות השונות, ולא זו
בלבד אלא גם ידע את תפקידו המיוחד של הארון, שבו היו נתונים
לוחות העדות המעידים על הברית והאהבה המיוחדת בין ה' לישראל.
בכל אחד מחלקי המשכן נתן ה' חכמה בלבו של בצלאל לא רק להבין
את אופן עשייתו, אלא גם להבין את תפקידו ואת קדושתו.

על הציווי על שמירת השבת (פסוקים יב-יז) ע

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר

אֲךָ אֶת שַׁבַּת־תִּי תִשְׁמְרוּ” (פסוקים יב-יג)

📖 "אך" - רק.

הדבר האחרון שאמר ה' למשה, בסוף ארבעים היום וארבעים הלילה בהם שהה בראש ההר, היה מצוות שמירת השבת.

מדוע נאמרה למשה מצוות השבת לאחר הציווי על המשכן?

ה' רצה ללמד את ישראל שאף על פי שיש מצוה לבנות את המשכן, בשבת אסור לבנותו.

ה' ידע שישראל יבנו את המשכן בשמחה ובזריזות ומתוך כך ירצו לעשותו אף בשבת ולכן הזהירם. וכך כתב רש"י: "אף על פי שתהיו רדופים וזריזין בזריזות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה".
📖 "רדופים" - ממהרים, מתלהבים.

מכאן אנו למדים עד כמה גדולה קדושתה של השבת, שאפילו את המשכן בו משרה ה' את שכנתו נאסר לבנות ביום השבת.

”כִּי אוֹת הוּא בִּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדַרְתֵּיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְשְׁכֶם”
📖 "אות" - סימן.

כאן נזכר לראשונה בתורה שהשבת היא אות בין ה' ובין ישראל.
על ידי שה' נתן דווקא לנו את יום מנוחתו למנוחה, נדע שאנו עמו - עם קדוש לה'.

”...מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה

ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה” (פסוק יד)

📖 "ונכרתה" - תפסק.

בפסוק זה לימדונו חכמינו, שמחלל שבת בעדים ובהתראה - עונשו מיתה, ומחלל שבת ללא עדים שהזהירוהו - עונשו כרת. העונש החמור על חילול השבת ילמד את העם עד כמה קדושה השבת, ומתוך כך יזהרו ישראל מאד שלא לחללה.

”שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שְׁבִתוֹן קָדֵשׁ לַה'...” (פסוק טו)

מדוע כפלה התורה את המילים ואמרה ”שבת שבתון”?

התורה מלמדתנו שמנוחת השבת צריכה להיות מנוחה גמורה בלא לעשות שום מלאכה, כלומר: שלא נעשה לא מלאכה גדולה ולא קטנה, לא קשה ולא קלה, ושלא ננוח רק חלק מן השבת אלא נשבות ממלאכה במשך כל השבת, ואפילו מלאכת 'אוכל נפש', כמו בישול ואפיה לצורך השבת, לא נעשה.

ומה נעשה במשך השבת?

נאמר בפסוק: ”קודש לה'”, כלומר: השבת ניתנה כדי שנעסוק בענייני קדושה ועבודת ה', נודה לה' על שברא את השמים ואת הארץ ועל שמחדש בכל יום מעשה בראשית, נלמד את תורתו ונתחזק באהבתו וביראתו.

כמו כן ננוח בשבת מעמל השבוע ונתענג במאכל ובמשתה.

”יְבִינִי וְיִבִּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹתָהּ הִוא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה'

אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפֹּשׂ” (פסוק יז)

📖 "וינפש" - נח.

כאשר ינוחו בני ישראל ביום השבת הם יזכרו שה' ברא את השמים ואת הארץ ושבת (נח) ביום השביעי.

נתינת לוחות העדות למשה (פסוק יח) 80

”וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכֹלְתּוֹ לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּהַר סִינַי

שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת... כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹקִים” (פסוק יח)

📖 "ככלתו" - כאשר גמר.

ה' נתן למשה את הלוחות ביום האחרון של ארבעים היום וארבעים הלילה בהם שהה משה בראש בהר.

בכל יום שהיה משה בהר ולמד תורה מה' הוא התחזק יותר ויותר. ביום הארבעים התקדש משה יותר מכל הימים ואז נתן לו ה' את לוחות העדות.

משה שמח מאד בקבלת הלוחות, כפי שאנו אומרים בתפילת שחרית בשבת: "ישמח משה במתנת חלקו, כי עבד נאמן קראת לו... בעמדו לפניך על הר סיני ושני לוחות אבנים הוריד בידו".

מתנה זו של ה' היתה מתנה יקרה ביותר – לוחות עליהם כתובים עשרת הדברים ששמעו בני ישראל בהר סיני.

לוחות אלו נקראו לוחות העדות מפני שהם מעידים על הברית והאהבה שבין ה' לישראל.

מקורות לפרק ל"א

פסוק ב': לא היה כבצלאל לעשות את המשכן - אבן עזרא.

בצלאל ממשפחתה של מרים - רש"י (לה, ל): "חור בנה של מרים היה".

פסוקים ג'-ד': הפלא והכשרון לעסוק בזהב על אף שבמצרים עבדו בפרך - רמב"ן.

פסוק ו': הצירוף של אהליאב לבצלאל כדי שלא יבזו את שבת דן ושלא יתגאו בני יהודה - רש"י (לא, לד).

פסוק ז': מלאכת המשכן איננה דוחה את השבת - רש"י.

השבת היא אות שה' בחר בנו ונתן לנו את יום מנוחתו - רש"י.

פסוק ט"ו: "שבת שבתון" - לשבות מכל מלאכה כולל אוכל נפש - רש"י.

"קודש לה" מציינ עיסוק בעבודת ה' - רש"י: "שמירת השבת לשמי ובמצותי".

ההודיה לה' בשבת - ליקוטים (חומש רב פנינים): "שבת לה", שהוא ניתן לישראל להודות בו לה', כאומרו 'ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה'...".

העיסוק בתורה בשבת - שם בהמשך: "ועוד ניתן שבת קדש לעסוק בו בתורה...".

"וינפש" - נח - אונקלוס.

פסוק י"ח: התעלות משה בהר עד השיא ביום הארבעים - האלשיך הק': "עדיין לא היה כדאי

לקבל תורה מיד ליד... עד ידכך שיעור מופלג וימרק חומר... ולזה יצטרך יהיה שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה בגוף ונפש מזדכך ומתקרב אל הרוחניות... ואז זכה גם כן לקבל לוחות מיד ליד".

התורה ניתנה במתנה - על פי רש"י: "שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן".

לוחות העדות מעידות על האהבה בין ה' לישראל - רבנו בחיי: "עדות היו לישראל שהשכינה בתוכם".

השמחה של משה בתורה - תפילת עמידה של שבת: "ישמח משה במתנת חלקך...".

פרק ל"ב

חטא העגל (פסוקים א-ו) פסוקים

"וַיֵּרָא הָעַם כִּי בִשֵׁשׁ מִשֶּׁה לָּרֹדֶת מִן הָהָר" (פסוק א)

📖 "בושש" - מאחר, מתעכב.

העם חיכה למשה ארבעים יום וראה כי הוא מתעכב מלרדת מן ההר. קשה לתאר את המבוכה הרבה והחרדה הגדולה שהיתה אז במחנה. דאגה איומה החלה לחלחל בעם כאשר חשבו שאולי משה לא יגיע יותר. מי יוליך וינהיג אותם? מי ילמד אותם את דברי ה' מי ישפוט ביניהם? מי יעודד ויחזק את לבם במדבר הגדול והנורא?

"וַיִּקְהַל הָעַם עַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים

אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מִשֶּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ

מִמִּצְרַיִם מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ"

📖 "ויקהל" - התאסף.

מי היה העם שנקהל על אהרן?

רש"י מביא בשם חכמינו ז"ל שהנקהלים על אהרן היו הערב רב שעלו ממצרים, וביניהם היו מכשפים. הם ראו את חולשת העם שהיה מבוהל, ניצלו את המצב ורצו להשתלט עליהם ולעשות כרצונם. אלפים רבים מן הערב רב, שהיו רשעים ובריונים, התאספו סביב אהרן וציוו עליו, תוך כדי איומים, לעשות להם אלהים.

חכמינו ז"ל מספרים שחור, בנה של מרים, עמד והוכיח את אנשי הערב רב על מחשבתם הרעה, אך ברוב רשעותם לא רק שלא שמעו בקולו אלא אף קמו והרגוהו.

אהרן ראה מה עשו רשעים אלה לחור, והבין שאם גם הוא ימחה באותם רשעים הם יהרגוהו וישתלטו על המחנה, יעשו את העגל וימשכו את העם אחריהם להשתחוות לעגל.

אהרן אהב מאד את בני ישראל ורצה להצילם מן החטא הנורא, ועל כן עשה מספר פעולות כדי להצילם.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶהְרֹן פִּרְקוּ נִזְמֵי הַזֹּהֵב

אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשִׁיכֶם בְּנִיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וַהֲבִיאוּ אֵלַי" (פסוק ב)

📖 "פרקו" - הסירו.

אהרן שלח את העם להביא את תכשיטי נשותיהם ובני משפחותיהם, וכך כתב רש"י: "אמר אהרן בלבו: 'הנשים והילדים חסים בתכשיטיהם (מרחמים על תכשיטיהם), שמא יעכבו הדבר (יעכבו הנשים והילדים את ההבאה) ובתוך כך יבוא משה'".

וַיִּתְּפֹרְקוּ כָּל הָעָם אֶת נִזְמֵי הַזֹּהֵב... (פסוק ג)

כיצד נלמד מפסוק זה שהנשים לא הסכימו לתת מתכשיטיהן לעגל?

בפסוק נאמר "ויתפרקו כל העם", ולא נאמר: ויתפרקו הנשים, ומכאן למדו חכמינו ז"ל שהנשים לא הסכימו לתת, וכך אמרו לבעליהן: "חס ושלום שנכפור בקדוש ברוך הוא שעשה לנו כל הנסים והגבורות האלו ונעשה עבודה זרה!".

"וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מַסְכָּה" (פסוק ד)

📖 "ויצר" - עשה צורה.

אהרן התיך את כל הזהב באש ועשה ממנו צורות שונות. אהרן רצה לעכב שוב את העם, לכן התעסק זמן רב בעשיית צורות קשות ומסובכות, מתוך תקווה שבינתיים משה ירד. לאחר שיצא עגל הזהב, הראה אותו אהרן לבני ישראל והוכיח אותם על כוונתם להשתחוות לחתיכת זהב שאין בה רוח ואין בה שום כח לעשות דבר, ואכן אהרן הצליח לשכנע רבים מהעם לעזוב את כוונתם לעבוד לעגל.

"וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִוְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"

חכמינו ז"ל לימדונו שהערב רב אמרו מילים אלו.

כיצד למדו חכמינו ז"ל מפסוק זה שלא בני ישראל אמרו את המילים "אלה אלהיך ישראל"?

אם מדובר היה במילים שאמרו בני ישראל, היה עליהם לומר "אלה אלהינו ישראל". כיון שנאמר "אלוהיך", סימן שאחרים אמרו זאת לעם ישראל.

כאשר שמעו בני לוי דברים אלו, החלו כמו אהרן להוכיח את העם.

"וַיֵּרָא אֶהָרֶן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו" (פסוק ה)

אהרן בוודאי לא רצה שהעם יזבחו לעגל הזהב, אלא רצה שוב לעכב את העם בכל כוחו, וכך כתב רש"י בשם חכמינו ז"ל:

”אמר (אהרן): אם הם בונים את המזבח, זה מביא צרור וזה מביא
אבן ונמצאת מלאכתן עשויה בבת אחת. מתוך שאני בונה אותו
ומתעצל במלאכתי, בין כך ובין כך משה בא”.

”וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וַיֹּאמֶר חֵג לַה' מִחֶר”

אהרן המשיך לעכב את המעשה ודחה את העם למחר, מתוך תקווה
שעד אז יבוא משה. כמו כן הדגיש אהרן שמדובר ב”חג לה” ולא חג
חלילה לאל אחר.

⌘ תפילת משה על ישראל בעודו על ההר (פסוקים ז-יד) ⌘

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ יָרֵד כִּי שַׁחַת עַמֶּךָ

אֲשֶׁר הָעֵלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (פסוק ז)

מדוע זירז ה' את משה לרדת?

ה' רצה שמשה ירד מהר כדי להפריש את העם מן החטא הגדול והנורא.

יתרה מזאת - ה' לא רצה שמשה יישאר בהר, מפני שאין זה ראוי שמשה המנחה יהיה עם ה' בהר כאשר בני ישראל חוטאים.

וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וַיַּחַר אִפִּי בָהֶם וְאֶכְלֵם

וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגֹי גְדוֹל" (פסוק י)

📖 "ויחר אפי" - אכעס. "ואכלם" - אהרוג את כולם.

מדוע רצה ה' לכלות את כל בני ישראל, הרי הערב רב יזמו את עשיית העגל, ולא כל בני ישראל?

מכיוון שרבים מבני ישראל נגררו אחרי הערב רב, וגם אלו שלא עבדו לעגל לא הוכיחו את החוטאים (חוץ מבני לוי), אמר ה' למשה שיכלה את ישראל ויעשהו ראש ואב לעם גדול שיצא ממנו.

אולם משה לא חפץ בכבוד זה ולא חשב על עצמו כלל, אלא רק רצה בטובתם של אחיו בני ישראל, ומיד החל להתפלל עליהם.

וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹקָיו וַיֹּאמֶר

לָמָּה הִ' יַחֲרֶה אֶפְדָּךְ בְּעַמֶּךָ... " (פסוק יא)

📖 "ויחל" - התפלל.

משה התאמץ מאד בתפילתו. הוא התפלל בכל כוחו בשביל ישראל, עד שנחלשו כל כוחות גופו.
משה בקש רחמים על ישראל בזכות שלושה דברים :

לָמָּה הִ' יַחֲרֶה אֶפְדָּךְ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

בְּכַח גְּדוֹל וּבִיד חֲזָקָה" (פסוק יא)

א. משה אומר לה' שהוא הוציא את בני ישראל ממצרים בכח גדול ומאז קנה אותם להיות לעם והם לו כבנים. על כן מבקש משה מה' שלא יכעס עליהם כל כך וירצה לכלותם, שהרי אב סולח לבניו אפילו אם לא שמעו בקולו.

"לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר

בְּרָעָה הוֹצִיאָם לְהַרְגֵם אֲתָם... " (פסוק יב)

ב. משה אומר שאם ה' ימית את בני ישראל, יאמרו המצרים שה' שונא את בני ישראל ולא הוציאם ממצרים באותות ובמופתים בגלל אהבתו אותם, ועל ידי כך יגרם חילול השם נורא.

"זָכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ

אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָּהֶם בְּךָ" (פסוק יג)

ג. משה מבקש מה' שיזכור את שבועתו לאבות. ומה נשבע לאבות?

”וְתִדְבֶר אֱלֹהִים אֲרֵפֶה אֶת זֶרְעֲכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם

וְכֹל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲתֵן לְזֶרְעֲכֶם וְנָחֳלוּ לְעָלָם”

השבועה היתה להרבות את בני ישראל, זרע האבות, ולהנחיל להם את הארץ לעולם, אפילו אם יחטאו.

”וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ” (פסוק יד)

📖 "וינחם" - שב ממחשבתו.

ה' התנחם על הרעה שרצה לעשות לישראל, על אף חטאם הגדול, מפני גודל אהבתו לעמו ישראל, ומפני שבועתו לאבותיהם.

יְרִידַת מֹשֶׁה מִן הַהָר וּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת (פסוקים טו-יט) 88

וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הַהָר וּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת בְּיָדוֹ

לַחַת כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם... (פסוק טו)

📖 "ויפן" - פנה.

רש"י כותב שהכתב שהיה על הלוחות "מעשה נסים היה". כל מילה שנקראה מצד אחד של הלוחות, ניתן היה לקרואה גם מהצד השני של הלוחות, ומשני הצדדים נראה הכתב ישר ומסודר.

נס נוסף התרחש בכתב שעל הלוחות - האותיות מ' ו-ס' בנס היו עומדות, כלומר החלק הפנימי שלהן עמד באוויר.

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹל הָעַם בְּרִעָה... (פסוק יז)

📖 "ברעה" - מריע וצועק.

מפסוק זה אנו לומדים שאחרי שיהושע ליווה את משה אל ההר הוא לא שב אל המחנה אלא חיכה למשה בתחתית ההר. ארבעים יום ציפה יהושע בתחתית ההר, לרגע בו ירד משה מן ההר ויגיד לו את דברי ה'.

מהפסוק ניתן ללמוד שיהושע לא ידע על החטא, שהרי הוא אמר למשה שהוא שומע קול מלחמה במחנה.

מדוע לא סיפר משה ליהושע על חטא העגל?

משה לא רצה לספר דברים רעים על עם ישראל ועל כן לא אמר דבר ליהושע. ובנוסף, משה לא רצה לספר על עשיית העגל מפני צער הגדול על החטא הנורא.

”וַיְהִי כִּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אָף
מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלַּחַת וַיִּשְׂבֵּר אֹתָם תַּחַת הַהָר” (פסוק יט)
📖 "מחלת" - ריקודים. "ויחר אף" - כעס.

כאשר ראה משה את העגל והמחולות הצטער צער רב וכעס, ושבר את הלוחות. משה הבין שבני ישראל לא ראויים עתה לקבל את לוחות הברית. הוא רצה שבני ישראל יראו את שבירת הלוחות ויבינו את חומרת המעשה ויעשו תשובה. שבירת הלוחות היתה ביום י"ז בתמוז (שהרי אז נגמרו ארבעים הימים בהם היה משה בהר).

”וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ

וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר דָּק...” (פסוק כ)

משה היה אמיץ ולא פחד מעובדי העגל ומאנשי הערב רב. הוא לקח את אלילים, שרפו באש וטחנו לעיניהם. אף אחד מן העם לא העז למנוע ממשה את מעשהו, דבר המלמד על גדולתו הרבה של משה בעיני העם.

משה שרף את העגל וטחן אותו כדי לאבד את העבודה זרה מן העולם, וכן כדי ללמד את בני ישראל כיצד צריך לנהוג בעבודה זרה ולהראות להם שאין בה ממש.

”וַיִּשְׂק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל”

משה השקה את בני ישראל כדי שמי שעבד לעגל ולא היו עדים שהזהירו אותו על כך, יקבל את עונשו וימות.

חכמינו ז"ל אומרים שבני לוי הרגו את אותם חוטאים שעדים התרו בהם והזהירו אותם שלא לעבוד, ה' נגף את מי שהיו עדים למעשהו אך לא היתה התראה, והמים המיתו את מי שלא היו עדים כלל למעשהו.

⌘ דברי משה לאהרן אחיו (פסוקים כא-כה) ⌘

”וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהָרֹן מָה עָשָׂה לָךְ הָעָם הַזֶּה

כִּי הִבֵּאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדוֹלָה” (פסוק כא)

משה הכיר את צדקותו של אהרן אחיו, וידע שלא יתכן שהסכים לעזור למישהו לעבוד עבודה זרה, גם אם לחצו עליו מאד. משום כך שאל משה את אהרן איזה לחץ הפעילו עליו ואלו צרות ויסורים הביאו עליו עד שהקשיב להם.

”וַיֹּאמֶר אֶהָרֹן אֶל יַחַד אָף אֲדַנִּי

אֶתָּה יַדְעֵתָ אֶת הָעָם כִּי בָרַע הוּא” (פסוק כב)

📖 "כי ברע הוא" - הולך בדרך רעה.

אהרן התכוון בעיקר לאנשי הערב רב הרשעים שלא היו מבני ישראל. רשעים אלו נקהלו עליו ורצו לעשות את העגל.

”וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים... כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ

מִמָּרְאֵי מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ” (פסוק כג)

בדברים אלו מתאר אהרן למשה את גודל המבוכה והחרדה שהיתה לעם כאשר משה לא ירד מההר.

”וַיֹּאמֶר לָהֶם לְמִי זֶהב הַתְּפָרָקוּ...” (פסוק כד)

אהרן סיפר למשה כיצד התאמץ לעכב את העם לעשות פסל, בכך שביקש דבר יקר (זהב) מהעם ובעיקר מהנשים.

ענשת החוטאים (פסוקים כו-ל) ע

”ויעמד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' אלו” (פסוק כו)

משה התכוון לקרוא לצדיקים הגמורים המוכנים להרוג את החוטאים, על אף שהם עלולים להלחם כנגדם ואולי אף לפגוע בהם.

”ויאספו אליו כל בני לוי”

מהמילה ”כל” למדו חכמים שכל שבט לוי היו צדיקים.

”ויאמר להם כה אמר ה'... והרגו איש את אחיו” (פסוק כז)

איך ציוה משה לבני לוי להרוג את אחיהם, הרי גם האחים היו לויים, וכל שבט לוי לא חטא?

משה התכוון לאחים שאינם לויים. אחים שנולדו מאמא של לויים, אך יש להם אבא אחר.

לא קל ואף מסוכן היה לקיים ציווי זה של משה, שהרי הרשעים היו יכולים להתנגד לבני לוי ולהלחם בהם, אולם בני לוי לא פחדו.

”ויעשו בני לוי כדבר משה”

ויפל מן העם ביום ההוא בשלשת אלפי איש”

בני ישראל היו שש מאות אלף איש ונפלו מן העם רק כשלושת אלפים איש (כלומר אחד ממאתיים). מכך אנו למדים שרק חלק קטן מבני ישראל זבח לעגל והשתתף במחולות, ואלו היו הערב רב שעלו עם ישראל בצאתם ממצרים.

”וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֵלֹאן יִדְכֶם הַיּוֹם לָהּ” (פסוק כט)

מה פירוש ביטוי זה, במה מילאו בני לוי את ידיהם?

בני לוי מלאו את ידיהם בתפקיד חדש - עבודת המשכן. מיום זה העביר ה' את תפקיד העבודה במשכן מן הבכורות לבני לוי, בזכות דבקותם בה'.

תפילתו השניה של משה (פסוקים לא-לה) 88

”וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעַם אַתֶּם חָטֵאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה

וְעַתָּה אֵעֲלֶה אֶל ה' אֹלֵי אֲכַפְרָה בְּעַד חֲטָאתְכֶם” (פסוק ל)

משה ממשיך לעורר את העם לשוב בתשובה על חטא העגל ולכן אומר להם שחטאם גדול והוא צריך לעלות שוב אל ה' להתפלל בעבורם. עלייתו זו של משה, בפעם השנייה, היתה ביום י"ח בתמוז.

”וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חֲטָאתֶם” (פסוק לב)

אם תסלח להם על חטאתם, לא אבקש ממך דבר.

”וְאִם אֵין מַחְנִי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר כְּתִבָּת”

📖 "מחני" - מחוק.

אם אין אתה סולח, מחק אותי בבקשה מספרך, כלומר מהספר של הצדיקים בו ה' כותב את זכויותיהם, והעבר את זכויותי לישראל. מתוך אהבה רבה לבני ישראל היה משה מוכן לוותר על כל זכויותיו ומעשיו הטובים למען עמו, העיקר שה' יסלח לישראל על חטאם הגדול.

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסְפָּרִי” (פסוק לג)

ה', בגודל אהבתו למשה, לא הסכים למחות את שמו מספרו. משה היה עבד ה', עשה את שליחותו להוציא את העם ממצרים ולהנהיגם בדרך, לימד את העם את דברי ה' ובודאי ששכרו יהיה גדול יותר מכל הצדיקים.

וכי יסכים ה' למחוק את שמו של משה, ובפרט שלא חטא ואף שרף את העגל וטחן אותו דק דק? ודאי שלא!

”וְעַתָּה יֵלֶךְ נַחֵה אֶת הָעַם אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ

הִנֵּה מִלְאָכֵי יֵלֶךְ לְפָנֶיךָ” (פסוק לד)

📖 "נחה" - הולך, הובל.

מפסוק זה אנו למדים שסליחת ה' לבני ישראל לא היתה גמורה, שהרי ה' ישלח מלאכו לפני משה, ולא ילך בעצמו עמהם. גם מהמשך הפסוק רואים זאת:

”וּבַיּוֹם פָּקְדֵי וּפְקֻדָּתַי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם”

📖 "ופקדתי" - אזכור.

אמנם ה' ניחם על הרעה וביטל את הכליה של בני ישראל, אבל אם בני ישראל יוסיפו ויחטאו, ה' יוסיף ויענישם גם על עוון העגל. וכך אמרו חכמינו ז"ל: "אין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עוון העגל".

📖 "פורענות" - צרה.

מקורות לפרק ל"ב

פסוק א': המבוכה והחרדה של העם - על פי הכוזרי (מאמר א): "נשארו עומדים ומצפים

למשה ונשארו עומדים במצבם זה ממתינים לבוא משה מרגע לרגע, אז גברה האכזבה אצל אחדים מבני ההמון הרב הוא".

הנקהלים על אהרן היו הערב רב - שמות רבה (מב, ו): "והם היו (הערב רב) שעשו את העגל שהיו עובדים עבודת כוכבים, והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטוא...", וכן הביא רש"י בפסוק ד'.

נוכחותו של חור והריגתו - שמות רבה (מא, ז): "אותה שעה עמד עליהם חור ואמר להם: 'אין אתם נזכרים מה ניסים עשה לכם הקב"ה, מיד עמדו עליו והרגוהו'".

איום על אהרן - שמות רבה (שם): "נכנסו על אהרן... ואמרו לו: 'כשם שעשינו לזה, כך אנו עושים לך'".

צדקותו של אהרן הרבה יותר מכל הצדיקים - אבן עזרא: "והלא מתו אחריו כמה חסידים מישראל שלא הגיעה מעלתם למעלת אהרן בחסידות לפרסת כף רגל אהרן על יחוד השם".

הכוונה הטובה של אהרן להציל את ישראל מן החטא - ויקרא רבה (י, ג): "אמר לו הקב"ה לאהרן: "'אהבת צדק' - אהבת לצדק את בני ושנאת מלחייבן". ובדעת זקנים: "'...ורבים השיב מעון' - זה עוון העגל".

הבנתו של אהרן שאם יהרג הערב רב ישתלטו על העם - העמק דבר לפסוק ה': "..."וירא להלוך נגד דעתם שמה יהרגוהו והיו נשחתים כולם בעבודה זרה, שעבירה גוררת עבירה... מכל מקום מסר אותו צדיק נפשו ונשמתו בשביל אהבת ישראל... ולהיפך היה אהרן במעשה העגל מזכה רבים במה שנשמרו רוב ישראל מע"ז ובה קבל שכר הרבה...".

פסוק ג': דברי האמונה של הנשים - מדרש תנחומא (יט).

פסוק ד': עשיית הצורות על ידי אהרן כדי לעכב - רלב"ג: "וכאשר ראה שעדיין לא בא משה, צר אותו בחרט כדי שתתעכב המלאכה זמן ארוך באופן שיבוא משה קודם השלמתם".

התוכחה של אהרן לעם - בהמשך דברי רלב"ג: "והיותו צר בחרט זמן ארוך, וזה ממה שייסד (שלמד) בלב המבינים מהם שאי אפשר שיהיה לתמונה ההיא כח אלקי".

השפעת אהרן על רבים מהעם - בהמשך דברי רלב"ג: "וסיבת מיעוט התועים אחריו (3000) היתה ראותם כולם העשות העגל על יד אהרן והיות צר אותו בחרט זמן ארוך...".

הערב רב אמרו לבני ישראל "אלה אלהיך ישראל" - רש"י.

פסוק ה': דברי אהרן "חג לה' מחר" - לדחותם - רש"י: "שמא יבוא משה קודם שיעבדוהו".

פסוק ז': זירוה' למשה שירד כי איננו ראוי להיות במחיצתו - רש"י: "רד מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם, באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה".

פסוק י': סיבת רצון ה' לכלות את ישראל - אברבנאל: "ומפני שרבים מישראל נמשכו אחריהם ונכשלו בעוונם וגם הבלתי נכשלים בו לא מיחו בידיהם והיה ראוי שיהיו נתפשים בעוונם לכן חשב ה' להשחית את האומה בכללה".

פסוק י"א: טענת משה שה' קנה את ישראל לעם והם כבניו - על פי רלב"ג: "אשר השתדל בהוצאתם ממצרים בזה האופן הנפלא כי זה יורה לאנשים שלחזק האבתך אותם עשית זאת".

פסוק י"ג: השבועה לאבות בה' שקיים לעולם - רש"י: "לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה לא בשמים ולא בארץ... אלא בך שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם...".

המאמץ הגדול של משה בתפילה - ברכות לב ע"א: "תניא רבי אליעזר הגדול אומר: מלמד שעמד משה בתפילה עד שאחזו אחילו. מאי אחילו? אמר רבי אלעזר: אש של עצמות".

פסוק י"ז: מניעת סיפור החטא ליהושע - רמב"ן: "והנה משה בענוותנותו הגדולה לא הגיד העניין ליהושע כי לא רצה לספר בגנותן של ישראל".

מניעת הסיפור בגלל צערו של משה - אברבנאל: "שהיה בצער גדול ולא היה יכול לדבר עם יהושע".

פסוק י"ט: שבירת הלוחות מפני שבני ישראל לא ראוים להם - על פי רש"י: "אמר: מה פסח שהוא אחד מן המצוות, אמרה תורה – 'כל בן נכר לא יאכל בו', התורה כולה כאן וכל ישראל מומרים ואתנה להם?!!".

פסוק כ': השקאת מי העגל כדי להעניש את החוטאים - רש"י.

פסוק כ"א: התמיהה של משה על אהרן - רש"י: "כמה ייסורים סבלת שייסרוך עד שלא תביא עליהם חטא זה".

פסוק כ"ד: התנצלות אהרן באמרו שניסה לעכבם - אברבנאל: "ואני עשיתי כל מה שיכולתי לעכב הדבר ולאחרו כדי שתבוא ולא ישלם הדבר, ולכן אמרתי להם - 'למי זהב התפרקו'".

פסוק כ"ו: קריאת משה לצדיקים - העמק דבר: "אין הכוונה מי שהוא שלא עבד עכו"ם, שהרי רוב ישראל לא עבדו עכו"ם אלא מי שידוע בעצמו שהוא אך לה' למסור נפשו וכל אשר לו לאהבת ה' וכבודו..."

כשרותו של כל שבט לוי - מהמילה "כל" - רש"י.

פסוק כ"ז: פירוש: "איש את אחיו" - אחיו מאם - רש"י.

הסכנה במעשה של בני לוי - על פי העמק דבר: "...וא"כ לא היה משה יכול להכניס את ההורגים בסכנה עצומה כזה..." (הדברים של הנצי"ב עולים מתוך שאלה שדן בה על הפסוק. עיין שם).

פסוק כ"ח: מיעוט הנופלים מראה שעיקר החטא היה של הערב רב - על פי אבן עזרא (בפסוק א): "והנה כל עובדי העגל לשם ע"ז שאמרו - 'אלה אלהיך ישראל'... לא היו רק שלשת אלפים, והנה הם חצי עשירית עשירית המחנה".

פסוק כ"ט: "מלאו ידיכם" הכוונה לתפקיד הכהונה - רש"י: "אתם ההורגים אותם, בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום". וכן כתב אבן עזרא.

פסוק ל"ב: סיפרו של ה' - ספר של צדיקים - ספורנו: "מחה את הזכויות שלי מספרך ושיחשבונום כדי שיזכו לסליחה".

פרק ל"ג

דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והורדת העדים (פסוקים א-ו) פ

"וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ עֲלֵה מִזֶּה..."

וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלְאָךְ... כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ

כִּי עִם קִשָּׁה עֲרַף אֶתְּךָ מִן אֶכְלֶךָ בְּדַרְךָ" (פסוקים א-ג)

ה' אומר למשה שלטובת בני ישראל הוא לא יעלה בתוכם, מכיוון שעם ישראל עם קשה עורף והם אינם שומעים בקול ה', ואם ה' ילך עמם והם לא ישמעו לו, הוא יעניש אותם.

"וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדְּבָר הַרְעָה הַזֶּה

וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא שָׁתוּ אִישׁ עֵדָיו עָלָיו" (פסוק ד)

📖 "עדיו" - התכשיטים שלו.

העם לא ענד את תכשיטיו בגלל האבל, הצער והחרטה על החטא.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר... וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעַלֶיךָ..." (פסוק ה)

מדוע ציוה ה' את בני ישראל להוריד את התכשיטים, הרי הם כבר הורידו אותם, כפי שנאמר בפסוק הקודם?

בני ישראל הורידו קודם חלק מהתכשיטים, ובפסוק זה ה' ציוה אותם להוריד את כולם.

"וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵים מִהַר חוֹרֵב" (פסוק ו)

📖 "עדים" - התכשיטים שלהם.

בני ישראל שמעו בקול ה' והורידו את כל התכשיטים שלהם.

88 הוצאת אוהלו של משה מחוץ למחנה (פסוקים ז-יא) 89

”וּמִשָּׁה יָקַח אֶת הָאֹהֶל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה” (פסוק ז)

📖 "ונטה" - פרס.

משה ידע שה' לא ירצה לדבר עמו בתוך מחנה ישראל לאחר שחטאו, ועל כן נטה משה את אוהלו מחוץ למחנה.

”הֲרַחֵק מִן הַמַּחֲנֶה”

חכמינו ז"ל אמרו שהאוהל של משה היה רחוק מן המחנה אלפיים אמה (בערך קילומטר אחד).

”וְהָיָה כָּל מִבְּקֵשׁ ה' יֵצֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה”

כל מי שרצה לשמוע את דברי ה' מפי משה נקרא "מבקש ה'" והוא יצא אל אוהל מועד כדי לשמוע את משה.

”וְהָיָה בְּצֵאת מִשָּׁה אֶל הָאֹהֶל יִקוּמוּ כָּל הָעָם

וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח... עַד בָּאוּ הָאֹהֶל” (פסוק ח)

כבוד גדול עשו בני ישראל למשה. כשיצא משה אל האוהל, נעמדו כולם יחד - שש מאות אלף איש - וחיכו עד שיגיע משה לאוהלו.

”וְהָיָה כִּבְּא מִשָּׁה הָאֹהֶל יֵרֵד עֲמוּד הָעֲנָן

וְעֵמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל” (פסוק ט)

דבר זה היה אחד מהדברים בהם נבדל משה מכל הנביאים - רק לפתח אוהלו ירד ה' בעמוד ענן לדבר איתו.

"וַדַּבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים..." (פסוק יא)

ה' דיבר עם משה ביום בהיותו ער ולא בלילה בעודו ישן, בעוד שעם שאר הנביאים דיבר ה' בחלום הלילה כאשר היו ישנים. לאחר שדיבר עמו אמר ה' למשה שיחזור אל המחנה כדי לקרב את בני ישראל לה'.

"וּמִשְׁרְתּוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹנֵן נָעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל"

📖 "ימיש" - יזוז.

יהושע אהב מאד את התורה, לכן לא עזב את אוהלו של משה, אלא ישב שם כל הזמן והקשיב לדברי ה' מפי משה. יהושע החכים מאד בלימוד התורה עד שלא נמצא נבון וחכם כמותו בין תלמידי משה. חכמינו ז"ל לימדו אותנו שיהושע זכה להנהיג את ישראל לאחר מות משה, בשכר זה שלא מש מן האוהל.

בקשת משה מה' שילך עם ישראל ויראה את כבודו

(פסוקים יב-כג)

פסוקים אלו (יב-כג) הם פסוקים קשים מאד להבנה וצריך ללמוד שנים רבות כדי להבין מה כוונתם. אנו נסביר אותם כפי שהם מובנים לפי פשוטם וכפי שהסבירום חכמינו ז"ל.

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' רְאֵה אֶתְּךָ אֹמֵר אֵלַי

הַעֵל אֶת הָעַם הַזֶּה" (פסוק יב)

משה פנה אל ה' בשאלה. ה' אמר למשה שהוא לא ישרה שכינתו על ישראל ולא ילך בתוכם, אלא יעלה את העם עם מלאך שילך לפניהם.

"וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֵת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי"

אולם ה' לא הודיע למשה איזה מין מלאך ישלח לפניהם.

"וְאַתָּה אָמַרְתָּ יִדְעִיתִיךָ בְּשֵׁם"

לכן מבקש משה מה': אמרת לי שאתה מכבד אותי יותר מכל שאר בני אדם.

"וְעַתָּה אִם נָא מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְנִי נָא אֵת דְּרָכְךָ" (פסוק יג)

אם אתה אוהב אותי, בבקשה תודיע לי את דרכיך הטובות בהם אתה מנהיג את העולם.

"וְרְאֵה כִּי עֲמַךְ הַגּוֹי הַזֶּה"

עם ישראל הוא עמך שבחרת בו והוצאתו ממצרים וראוי הוא שתסלח לו על חטא העגל, ותלך אתו בעצמך.

"וַיֹּאמֶר פָּנֵי יַלְכוּ וַהֲנַחְתִּי לָךְ" (פסוק יד)

ה' קיבל את בקשתו של משה והבטיח שהוא ילך בעצמו עם ישראל ולא ישלח מלאך.

"וּבַמָּוֶה יִדְעַ אֶפּוֹא כִּי מִצָּאתַי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ

הָלוֹא בְּלִכְתָּךְ עִמָּנוּ" (פסוק טז)

משה אומר לה': כיצד ידעו כולם שאתה אוהב אותי ואת עמך ישראל? כאשר תלך עמנו ובינו כולם שמרוב אהבתך אותנו סלחת לנו.

"וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמֶּךָ מִכָּל הָעַם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה"

📖 "ונפלינו" - נהיה מובדלים.

משה הוסיף לבקש מה' שלא ישרה שכינתו בתוך עם אחר, ובזה יהיו בני ישראל מובדלים מכל האומות.

"וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה

גַּם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה" (פסוק יז)

ה' מבטיח למשה שיעשה כבקשתו, שלא ישרה שכינתו בתוך עם אחר. משה הבין שכעת מצא חן בעיני ה', והבין ששעה זו היא שעת רצון לפני ה', ולכן הוסיף לבקש בקשה נוספת מה':

"הֲרֵאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדְךָ" (פסוק יח)

על כך ענה לו ה':

"וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעְבִּיר כָּל טוֹבִי עַל פְּנֶיךָ" (פסוק יט)

ה' הבטיח למשה שיראה לו את כל טובו, כלומר את דרכיו הטובות בהן הוא מנהיג את העולם, אבל את כבוד ה' עצמו לא יוכל לראות.

”וַיִּקְרָאתִי בְשֵׁם ה' לְפָנָיִךָ וַחֲנַתִּי אֶת אֲשֶׁר אָחִין”

ה' אמר למשה שיקרא בשמו וילמד אותו את דרכי החנינה והרחמים שלו - כיצד הוא מרחם על בני האדם.

”וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת פָּנָי...” (פסוק כ)

ה' אומר למשה שלא יוכל לראות את כבודו, כי אי אפשר לאדם לראות את כבוד ה' עצמו ולחיות.

”וַיְהִי בְעֵבֶר כְּבֹדִי וְשִׁמְתִיךָ בְּנִקְרַת הַצִּוֹר” (פסוק כב)

כשיעביר ה' את כבודו הוא יחביא את משה במערה בתוך סלע ההר.

”וְשִׁכַחְתִּי כַּפִּי עָלֶיךָ עַד עֲבָרִי”

ה' יסוכך על משה, כלומר יסתירו, בכך שיעשה מעין סכך וגג על פתח הנקרה. הסכך היה עמוד הענן שבו ירד ה' לדבר עם משה.

”וַיַּהֲסֵרְתִּי אֶת כַּפִּי וַרְאִיתָ אֶת אַחֲרַי וּפָנָי לֹא יֵרְאוּ” (פסוק כג)

בפסוק זה אין מדובר כמובן על פנים ממש. פני ה' ואחוריו הם משל.

בראיית פני אדם רואים ומכירים מי הוא האדם באופן ברור, ואילו בראיית אחוריו לא ניתן להכיר באופן ברור. בדומה לזה, ראיית פני ה' היא ראייה ברורה שאיננה אפשרית, ואילו ראיית אחוריו היא הכרת חלק מהנהגתו עם בני האדם ודרכיו עמהם, ולכך זכה משה, בגלל אהבת ה' אותו ובגלל צדקותו ומסירותו למען עם ישראל.

מקורות לפרק ל"ג

פסוק ג': הסירוב של ה' ללכת עם ישראל היה לטובתם - רמב"ן: "וציויה לאמר להם כי לטובתם לא אעלה בקרבם שלא אכלה אותם כרגע".

פסוק ד': "עדיים" - תכשיטים - אבן עזרא, רשב"ם.

פסוק ה': ציווי ה' על הורדת כל העדיים - על פי רמב"ן: "וטעם ויתנצלו בני ישראל את עדיים כי בשמעם זה, התנצלו ויתפרקו מכל עדי יותר ממה שעשו תחילה".

פסוק ז': נטיית האוהל מחוץ למחנה כדי שה' ידבר עמו - רמב"ן: "השכינה מדברת לו משם כי איננה שורה בקרב העם, ואם יהיה האוהל בקרב במחנה לא יהיה לו הדיבור משם".
מרחק האוהל מהמחנה - אלפיים אמה - רש"י.

פסוק ט': שבחו של משה שהשכינה באה אחריו - רש"י בפסוק ח'.

פסוק י"א: גדולתו של יהושע בתורה - רמב"ן: "כי היה הגדול בתלמידי משה... כי אין נבון וחכם כמוהו".

שקידתו של יהושע - העמק דבר: "ולא רצה להפנות משקידת למודו לשום דבר".

פסוק י"ב: פסוקים י"ב - י"ג קשים להבנה - רמב"ן לפסוק י"ד: "אבל הפרשה הזאת אי אפשר להולמה למי שלא שמע בסתרי תורה". ובליקוטים (חומש רב פנינים): "הפרשה הזו היא מן הפרשיות הסתומות".

"ואתה לא הודעתני" - מי הוא המלאך? - רמב"ן: "אמר לו לא הודעתני מי הוא המלאך שתשלח עמי".

"ידעתיד בשם" - נתינת כבוד - רש"י: "הכרתיד משאר בני אדם בשם חשיבות...".

פסוק י"ד: "פני ילכו" - ה' ילך בעצמו - רש"י: "כתרגומו, לא אשלח עוד מלאך, אני בעצמי אלך". וכן באבן עזרא.

פסוק ט"ז: "ונפלינו" - שלא תשרה שכינה על אומות העולם - רש"י.

פסוק י"ח: משה ביקש מפני שהיתה זו עת רצון - רש"י: "ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקובלים והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו".

פסוק י"ט: "אעביר כל טובי" - ילמדו דרכיו הטובים - אור החיים הק': "פירוש כל מידות טובות שאני מיטיב בהם לבריותי".

"וחנתי את אשר אהן" - אלמדך את דרכי החנינה - רמב"ן: "שתדע בקריאה ההיא מידת החנינה ומידת הרחמים". דעת זקנים: "אודיעך מידותי כיצד אני חונן ומרחם".

פסוק כ"ב: "ושכתי כפי עליך עד עברי" - הכוונה לעמוד הענן - על פי צרור המור ואברבנאל.

פסוק כ"ג: **ראיית פנים - ראייה ברורה, ראיית אחוריים - ראייה חלקית** - דעת זקנים מבעלי התוספות: "וראית את אחורי" - כאדם שרואה חברו מאחוריו, ואינו יכול להתבונן בו".

פרק ל"ד

עליית משה אל ההר לקבלת לוחות שניים (פסוקים א-ד) כ

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה

פְּסַל לְךָ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים כְּרֵאשֹׁנִים...” (פסוק א)

”פסל” - חתוך.

ההבדל בין הלוחות השניים ללוחות הראשונים הוא שהלוחות הראשונים היו מעשה אלקים, ואילו את הלוחות השניים נצטווה משה לפסול ולהכין בעצמו. הדבר השווה בין לוחות שניים לראשונים הוא שבשניהם ה' הוא שכתב את כל עשרת הדברים.

”וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ” (פסוק ב)

ה' מצווה את משה ששום אדם לא יעלה עמו להר, אפילו אהרן וזקני ישראל.

”וְגַם אִישׁ אֵל יִרְא בְּכָל הָהָר”

שום אדם לא ימצא בכל ההר, אפילו בתחתית ההר, המקום בו עמדו כל ישראל במעמד הר סיני.

”גַּם הַצֹּאן וְהַבְּקָר אֵל יִרְעוּ אֶל מֹל הָהָר הַהוּא”

בניגוד למעמד הר סיני, בו ציוה ה' לא לרעות צאן בהר סיני, כאן מצווה ה' שלא לרעות את הצאן אפילו בהרים הנמצאים מול הר סיני.

”וַיִּפְסַל שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁנִים וַיִּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר

וַיַּעַל אֶל הָהָר סִינַי בְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ...” (פסוק ד)

משה הזדרז לקיים את מצוות ה', ולכן הקדים לפסול את הלוחות ערב קודם, ובבוקר מוקדם עלה אל ההר.

עליה זו היתה בראש חודש אלול ומשה שהה בהר ארבעים יום, עד יום הכיפורים.

חכמינו ז"ל מלמדים אותנו שעליה זו של משה היתה עלייתו השלישית להר. בכל אחת מעליותיו שהה משה בראש ההר במשך ארבעים יום.

שלוש עשרה מידות הרחמים של ה' (פסוקים ה-ט) 88

"וַיֵּרֶד ה' בְּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם" (פסוק ה)

"ויתיצב" - עמד.

עמוד הענן כיסה את משה שעמד בנקרת הצור - במערה אשר בסלע, כפי שאמר לו ה', וה' ירד והתייצב עמו.

"וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא

ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֲרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְאֱמֶת

נִצֵּר חֶסֶד לְאַלְפֵי־נֶשָׁא עֵוֹן וּפְשָׁע וְחַטָּאָה וְנִקְהָה" (פסוקים ו-ז)

ה' עבר על פני משה ולימד אותו מהן שלוש עשרה מידות רחמיו, כפי שהבטיח לו.

מהן שלוש עשרה מידות הרחמים ומה פירושן?

1. "ה'" - שם זה מראה על הטובה הגדולה של הקדוש ברוך הוא, שהוא הבורא שברא את בני האדם.
2. "ה'" - שם זה מראה שה' הוא אדון העולם ונותן חיים לבני אדם תמיד.
3. "א-ל" - שם זה מראה שה' הוא חזק ומגן על בני האדם.
4. "רחום" - ה' מרחם על בריותיו כמו אב המרחם על בניו ושומר עליהם שלא יפלו.
5. "חנון" - גם זה לשון רחמים. ה' עוזר ומושיע למי שנופל.

6. **"ארך אפיים"** - המילה "אפיים" היא מלשון אף והכוונה היא לכעסו של ה'. "ארך אפיים" פירושו שה' מאריך את כעסו על הרשעים, מעכב אותו ולא מענישם, אלא מחכה לרשעים שיעשו תשובה.

7. **"רב חסד"** - ה' בטובו הגדול עושה חסדים רבים וגדולים עם בריותיו, הרבה יותר ממה שמגיע להם.

8. **"אמת"** - ה' מקיים את הבטחתו, לשלם שכר טוב לצדיקים השומעים בקולו.

9. **"נצר חסד לאלפים"** - ה' נוצר (שומר) את החסד שעושים בני האדם בכל הדורות.

מידה זו של ה' מראה על טובו הגדול - שהוא נותן שכר לא רק לעושה החסד ולבניו אלא גם לצאצאיו, בחלוף שנים רבות.

10. **"נשא עון"** - סולח על חטא שאדם חטא במזיד.

11. **"ופשע"** - סולח על חטא שאדם עושה בכוונה להכעיס.

12. **"וחטאה"** - סולח על חטא שאדם חטא בשוגג.

חכמינו פירשו שבמילים אלו ישנן שלוש מידות טובות של הקב"ה - נושא עון, נושא פשע ונושא חטאה. כלומר ה' סולח על כל סוגי החטאים, גם הקלים כמו חטאים שנעשו בשוגג, וגם החמורים ביותר - הפשעים.

13. **"ונקה"** - ה' מנקה וסולח על החטאים למי שעושה תשובה, ועד כדי כך גדול טובו - שהוא מוחק לגמרי את החטא.

אלו י"ג המידות הטובות שלימד ה' את משה, בהן הוא מנהיג את העולם.

מידות אלו מראות את אהבתנו הגדולה של ה' לבני ישראל. ה' מרחם עליהם כמו אב המרחם על בניו. הוא נותן להם חיים, מגן עליהם, עושה עמיהם חסדים גדולים הרבה יותר מהמגיע להם, משלם שכר טוב לעושים חסד ולצאצאיהם, סולח על כל החטאים - הקלים והחמורים, מוחק חטאיהם של אלו ששבים, ואף אלו שראויים לעונש ה' לא מענישם מיד אלא מחכה שיעשו תשובה.

ה' אמר למשה שילמד את בני ישראל את סדר זה של שלוש עשרה מידות, וכשיהיו ישראל בצרה יזכירו את מידות אלו לפני ה' והוא יענה להם ברחמיו הרבים.

ואכן, לאורך כל הדורות עם ישראל מזכיר את שלוש עשרה מידות הרחמים בעת אמירת הסליחות, ובעיקר ביום הגדול והקדוש - יום הכיפורים, וה' סולח ומוחל לבני ישראל על חטאיהם כאשר הם מתוודים ועושים תשובה.

ה' המשיך והודיע למשה שאם ישראל לא יעשו תשובה הוא לא יסלח לעוונותיהם.

”לא יִנְקָה”

ה' אינו מנקה את חטאיהם של הרשעים שאינם עושים תשובה.

”פִּקֹּד עֲוֹן אָבוֹת עַל בְּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים...”

📖 "פקד" - זוכר.

מדוע יעניש ה' את הבנים על חטאי אבותיהם, הרי ה' שופט צדק?

ה' יעניש בנים על חטאי אבותיהם רק אם הבנים אווזים מעשה אבותיהם בידיהם, כלומר ממשיכים ללכת בדרך הרעה של האבות,

אבל אם הבנים יעזבו את דרכם הרעה של אבותיהם, הם יקבלו שכר גדול מאת ה'.

”וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקְדֵּ אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה” (פסוק ח)

משה השתחוה לכבוד ה' שעבר לפניו, והודה לה' על מידות הרחמים בהן הוא מנהיג את עמו ישראל.

”וַיֹּאמֶר אִם נָא מִצְּאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ... יִלְךְ נָא ה' בְּקִרְבָּנוּ כִּי עִם

קִשָּׁה עֲרַף הוּא וְסִלַּחַת לְעוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וַנִּחַלְתָּנוּ” (פסוק ט)

בפרק הקודם (בפסוק ג) נאמר: **”כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה ערף אתה פן אכלך בדרך”**. כלומר ה' אומר למשה שלטובת ישראל לא ילך בקרבו, כי הוא קשה עורף, ואם לא ישמע בקולו יענישנו. אם כן מדוע גם כאן, כשמשה מבקש מה' שכן ילך בתוכם, שוב הוא משתמש באותו הטעם **”כי עם קשה ערף הוא”**?

כיון שה' נענה לבקשת משה ללכת אתם, וגם גילה לו את מידות הרחמים שלו, שהוא רחום וחנון וסולח על החטאים, לכן ביקש משה מה' שילך אתם, וגם אם העם יקשה ערפו, ה' ברחמיו יסלח.

”וְסִלַּחַת לְעוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ”

משה היה ענו וביקש על חטאיו יחד עם חטאי ישראל (עווננו - שלי ושל ישראל), על אף שהוא לא חטא כמותם.

”וַנִּחַלְתָּנוּ”

משה הוסיף לבקש שעם ישראל יהיה חלקו ונחלתו של ה', שה' ישגיח עליהם לעולם.

כריתת ברית עם ישראל (פסוקים י-יז) פס

”וַיֹּאמֶר הֲנִיָּה אֲנֹכִי כִרְתֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל עַמּוּךָ אֲעֵשֶׂה נִפְלְאוֹת

אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ בְּכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם...” (פסוק י)

לאילו נפלאות גדולות התכוון ה' באמרו "נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ"?

נפלאות אלו הם הנפלאות שעשה ה' לישראל במדבר, כמו ענני הכבוד שסיבבום ובזכותם השמלות לא בלו, הנצחון על מלכי האמורי האדירים - סיחון ועוג, וגם הנפלאות שעשה ה' בזמן כניסתם לארץ - מעבר הירדן והעמדת השמש באמצע השמים בזמן מלחמות יהושע.

נפלאות אלו שיעשה ה' לישראל מראים על אהבתו הגדולה לעמו ועל כך שהוא שוכן בתוכם.

”שָׁמֵר לְךָ אֶת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְּךָ הַיּוֹם” (פסוק יא)

ה' מצווה את משה לומר לבני ישראל שישמרו את המצוות בענין עבודת האלילים בארץ ישראל.

”הֲנִי גֵרֶשׁ מִפְּנֵיךָ אֶת הָאֱמֹרִי וְהִכְנַעְנִי...”

ה' מבטיח שיקיים את דבריו וילך בקרב ישראל אל הארץ ויגרש את כל עמי הארץ מפניהם.

יחד עם זאת ה' מזהיר את ישראל שלא יכרתו ברית ליושבי הארץ, אלא ישברו את מזבחותיהם ואת כל אשר בנו לאלהיהם ויעבדו בארץ רק את ה' לבדו.

⌘ השבת, שלושת הרגלים ומצוות עליה לרגל (פסוקים יח-כו) ⌘

"אֵת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר..." (פסוק יח)

בשמירת חג המצות נזכור שה' הוציא את ישראל מארץ מצרים, ונדע שאנו עמו ועבדיו ורק אותו נעבוד. בכך נתחזק אנו ובנינו שלא לכרות ברית ליושבי הארץ.

"שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת" (פסוק כא)

📖 "תשבת" - תפסיק.

ביום השבת נשבות מכל המלאכות, ובכך נזכור שה' ברא שמים וארץ בשישה ימים ונח ביום השביעי.

"בַּחֲרִישׁ וּבַקְצִיר תִּשְׁבֹּת"

מדוע הזכירה התורה במיוחד שתי מלאכות אלו - חריש וקציר?

התורה הזכירה דווקא חריש וקציר כדי לומר לנו שצריך לשבות גם ממלאכות שהן צורך גדול לחיי האדם, כמו חרישה וקצירה הנצרכות לשם הכנת לחם. למרות שקשה לאדם לשבות ממלאכות אלו, ציוותה עליו התורה להתגבר ולשמוע בקול ה'.
ודאי שהשומע בקול ה' ושובת ממלאכתו לא יפסיד את פרנסתו, אלא אדרבה ה' יברך את תבואתו, כמו שכתוב: "ויברך אלקים את יום השביעי".

"וְחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָּךְ בַּפּוּרֵי קְצִיר חֹטִים..." (פסוק כב)

מדוע נקרא "חג הקציר" בשם "חג שבועות"?

מפני שסופרים את מספר השבועות (שבע) שעוברים מ"חג המצות" ועד "חג השבועות".

בחג השבועות נתן ה' את התורה לעמו ישראל. התורה ציוותה לספור שבעה שבועות מחג המצות לחג השבועות, כדי שזכור שה' הוציא את ישראל מעבדות לחרות כדי שיקבלו את תורתו.

בספירת השבועות נכבד את התורה ונצפה לה בכל יום ויום.

"שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרָךְ

אֶת פְּנֵי הָאֵדֶן ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" (פסוק כג)

ה' אוהב את עמו ישראל ומזמינם לבוא לביתו שלוש פעמים בשנה ולחגוג ולשמוח לפניו ברגלים.

כאשר נעלה לבית המקדש ונודה לה' על חסדו הגדול שגמל עמנו, נתחזק ביראת ה' ובשמירת מצוותיו.

"כִּי אֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֵיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבֻלְךָ וְלֹא יַחְמַד אִישׁ אֶת

אֶרְצְךָ בְּעֶלְתְּךָ לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ..." (פסוק כד)

📖 "יחמד" - ירצה לקחת.

כאשר יעלו בני ישראל לבית המקדש ברגלים, לא יבואו מלכי הגויים עם צבאותיהם לכבוש את אדמות ישראל העזובות, ואף אנשים יחידים מהשכנים הגויים לא יבואו לגנוב את נחלתם.

מדוע לא יחמדו הגויים את ארץ ישראל?

מפני שה' ישמור על הארץ בזכות מעשיהם הטובים של ישראל, ויגרום לגויים שלא יעזו לגעת באדמות ישראל ובבתיהם. ויש מפרשים שהגויים יבינו שה' נתן לבני ישראל את הארץ, ולא יעזו לקחת מהם ארץ זו, במיוחד כאשר הם עסוקים במצוות ה' לעלות לרגל.

באחרית הימים יבינו הגויים שה' בחר בישראל להיות לו לעם ולהם נתן את תורתו ומצוותיו. הם יעריכו ויכבדו את ישראל על כך ואף יעזרו לישראל לבוא אל הארץ ולשבת בה, וכלל לא ירצו לקחת מאתנו את אדמותינו.

כתובת עשרת הדברים וקרינת פני משה (פסוקים כז-לה) 80

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּתֵב לֶךְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה” (פסוק כז)

ה' מצווה את משה לכתוב את כל דברי התורה שאמר לו בהר: שלוש עשרה מידות הרחמים, הבטחתו שילך בקרב ישראל ויגרש את עמי הארץ מפניהם, המצוות הקשורות לעבודה זרה בארץ וכן מצוות המועדים.

כשם שציוה ה' את משה לכתוב דברים אלו, כן נצטווה משה לכתוב את כל הדברים שה' יאמר לו בעתיד.

”כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל”

על פי הדברים האלה שאמר ה' למשה, שסלח לישראל על העגל והבטיח שילך עם ישראל, כרת ה' ברית עם ישראל שלא יעזבם לעולם ולא יכלם.

”וַיְהִי שֵׁם עַם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה

לָחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה” (פסוק כח)

📖 "לחם" - כולל את כל סוגי המזון. "מים" - כולל את כל סוגי השתיה. פסוק זה מלמדנו שמשה לא אכל ולא שתה שום דבר במשך ארבעים ימים רצופים.

בפסוק זה אנו רואים את גדולתו של משה, שהיה כמלאך ה'. בכל הדורות לא קם עוד אדם שהחזיק מעמד ללא אכילה ושתיה במשך ארבעים יום רצופים.

”וַיִּכְתֹּב עַל הַלְחָת אֶת דְּבָרֵי הַפְּרִיִת עֶשְׂרֵת הַדְּבָרִים”

מדוע לא נאמר כאן שה' נתן למשה את הלוחות, כפי שנאמר בלוחות הראשונות: "ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לחת העדת?"

בכך התורה רומזת שלוחות אלו משה פסל והביא אל ההר וה' רק כתב עליהם את עשרת הדברים, כמו שכתב על הלוחות הראשונות.

”וַיְהִי בְרִדְתַּת מֹשֶׁה מִהָרְ סִינַי...”

וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אֹתוֹ” (פסוק כט)

כאשר דיבר ה' עם משה, קרנו פניו מאור. על אף שמשה רבנו לא אכל ולא שתה ימים רבים, פניו לא השחירו אלא אדרבה זהרו כאור הכוכבים. פלא מיוחד זה לא היה כמוהו בכל הדורות, אשרי ילוד אישה שהגיע למדרגה כזאת.

”וַיִּקְרָא אֱלֹהִים מֹשֶׁה וַיֵּשְׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל הַנְּשָׂאִים בְּעֵדָה”

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֱלֹהִים” (פסוק לא)

כאשר ראה משה שאהרן והעם יראים לגשת אליו, הרגיע אותם, קרא להם להתקרב אליו ולימד אותם את דברי ה'.

חכמינו ז"ל אמרו שמשה קרא בראשונה לאהרן ולימדו את דברי ה'. לאחר שסיים ללמדו, ישב אהרן לשמאל משה, ואז קרא משה לשני בני אהרן, אלעזר ואיתמר, ולימדם.

כשסיים ללמד, ישבו שניהם - אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל
אהרן - ואז קרא משה לזקנים ולימדם.

לבסוף נגשו אל משה כל בני ישראל ללמוד, שנאמר:

"וְאַחֲרֵי כֵן נִגְּשׂוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

וַיְצַוּם אֶת כָּל אִשֶּׁר דִּבֶּר ה' אֵתוֹ בְּהַר סִינַי" (פסוק לב)

נמצא שאהרן שמע את דברי ה' ארבע פעמים, בני אהרן שמעו שלוש
פעמים, הזקנים - פעמיים וכל בני ישראל שמעו את דברי ה' פעם
אחת.

כאשר ישבו בני ישראל לפני משה ללמוד וראו את פניו הקורנות,
קיבלו את דבריו באימה ובכבוד ראש, ורצו להמשיך לשמוע את
דבריו.

"וַיִּכַּל מֹשֶׁה מַדְבֵּר אֲתֶם וַיִּתֶּן עַל פָּנָיו מַסּוּהָ" (פסוק לג)

📖 "מסוה" - כיסוי.

בזמן שמשה לא לימד את בני ישראל, הוא היה מכסה את פניו
במסווה, כדי שלא ייהנו בני ישראל מקרני אורו של ה', ללא צורך.

מקורות לפרק ל"ד

פסוק ב': בעליית משה זו נאסרה ההמצאות אפילו בתחתית ההר - רמב"ן: "גם בתחתית ההר מקום מעמד ישראל בראשונה".

פסוק ד': עליית משה להר בפעם השלישית בראש חודש אלול - פרקי דרבי אליעזר (מו): "ובראש חודש אלול אמר לו הקב"ה עלה אלי ההר והעבירו שופר במחנה, שהרי משה עלה להר שלא יתעו עוד אחר עבודה זרה, והקב"ה נתעלה באותו שופר".

פסוקים ו', ז': ה' - בורא האדם, ה' - אדון לעולם ונותן חיים - על פי ספורנו.

"רחום וחנון" - על פי אבן עזרא.

"ארץ אפיים" - רש"י.

"ורב חסד" - על פי רש"י, אבן עזרא ואברבנאל.

"ואמת" - רש"י ואבן עזרא.

"נוצר חסד לאלפים" - החסד שהאדם עשה - רש"י.

"לאלפים" - שני אלפים דורות - רש"י.

"עוונות" - זדונות - יומא לו ע"ב.

"פשעים" - מרדים - רש"י.

"לא ינקה" - לשאינם שבים - רש"י בשם חז"ל.

"פקד עון אבות על בנים" - ההולכים בדרך אבותיהם - רש"י על פי חז"ל.

פסוק ח': סיבת השתחוותו של משה - א. לכבוד לה' - רש"י. ב. להודות לה' - ליקוטים (חומש רב פנינים): "לתת שבח והודאה לה' שגמלו ברחמי להגיעו למעלה היא רב טוב לבית ישראל ברחמים אשר ינהיגו בהם".

פסוק ט': המחילה של ה' על אף שהעם קשה עורף - רש"י: "ואם עם קשה עורף הוא וימרו בך, ואמרת על זאת - 'פן אכלך בדרך', אתה תסלח לעוונתי".

ענוותנותו של משה - אבן עזרא: "ומרוב הענוה שהיתה במשה הכניס נפשו עם ישראל, לאמר - יסלחת לעוננו ולחטאתנו".

"ונחלתנו" - שנהיה חלקו ונחלתו של ה' - על פי רש"י: "ותתננו לך לנחלה מיוחדת, זו היא בקשת ונפלינו אני ועמך שלא תשרה שכינתך על עובדי כוכבים". ובאלשיך הק': "כי מזה ימשך יתנהל הקב"ה לעולם מישראל כמו דאמר (זכריה ב, טז) 'ונחל ה' את יהודה', שיהיו תמיד עמו בלתי מתפרדים ממנו...". ובהעמק דבר: "שאתה תקח אותנו לנחלה, משום הכי אי אפשר לכולת אותנו... כך יהיה ישראל נחשב נחלת ה' שאין לה הפסק לעולם".

פסוק י': הנפלאות שלא נבראו כמותן - הנפלאות במדבר ובארץ ישראל - אברבנאל: "והיה הנפלאות שיעד לעשות עמהם דבקות שכינתו בתוכם וענני כבודו סביבם במדבר הנורא 40 שנה... ונצחון סיחון ועוג ושאר הנפלאות שנעשו במדבר... וגם עמידת השמש ברקיע שנעשה אל יהושע שלא נברא כמוהו בכל הארץ ובכל הגוים... וכן נפלאות הירדן".

פסוק י"ח: בשמירת החגים נתחזק באמונה - אברבנאל: "ציוה לישראל שיעשו חגיהם במצות אלקיהם ולכבודו... וכדי שהם ובניהם יורשו באמונות האמתיות... ולא יזנו אחרי אלהי העמים".

פסוק כ"א: סיבת הזכרת מלאכת החרישה והקצירה - א. שהן מלאכות לצורך חיי האדם - אבן עזרא: "שהם עיקר חיי האדם". **ב. בגלל הקושי לבטלן - אלשיך הק':** "ומה גם בחריש ובקציר שיקשה בלב איש לשבות מחריצו וקצירו כי הן חיינו".

פסוק כ"ב: סיבת ספירת שבע שבועות מפסח לשבועות - שזכור שה' הוציאנו מעבדות לחרות כדי שנקבל תורתו - ספר החינוך (מצוה רעג): "שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה... נצטוונו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד...".

פסוק כ"ג: מצוות העליה לרגל - הזמנת ה' אותנו לביתו - ספר החינוך (מצוה תנב): "נכנסים ובאים אצל קורתנו... זר לא יבוא לתוכנו, כי אנחנו לבדנו בני ביתו".

פסוק כ"ד: מלכי האומות לא יבואו לכבוש הארץ בזמן העליה לרגל - אברבנאל: "...היה ראוי שהאומות ישתדלו בכל עוז לקחת ולכבוש את ארצם ובפרט בזמן עלותיכם לרגל שהאדמה תשאר שממה מהזכרים, הנה עם כל זה לא יחמוד איש את ארצם ולא ימלאהו לבו לבוא לכובשה בזמן הרגל המקודש".

הטלת אימה בלב הגויים - אבן עזרא: "כל כך אשלח אימה בלב השכנים אפילו שלא יחמדו את הארץ".

הבנת הגויים שה' נתן לנו את הארץ - דעת זקנים: "כי יאמרו בלבם - ארצות שהיינו מחזיקים בהם לא נשאר בידינו כי הורישם אלוקיהם, כ"ש שלא נוכל לקחת ארצם מידם כיון שהם עוסקין במצוותיו".

העזרה של הגויים לישראל באחרית הימים - ישעיה (ס, ז): "ובנו בני נכר חמתיד ומלכיהם ישרתונך".

פסוק כ"ז: כתיבת דברי התורה שנאמרו למשה בהר בארבעים יום האחרונים - על פי רשב"ם.

כריתת הברית לעולם בעקבות הסליחה - רמב"ן: "אבל הקב"ה הצריך לכתוב להם ברית במחילה שמחל להם...".

פסוק כ"ח: גדולתו של משה שהוא כמלאך - כוזרי (א, מא-מב): "ואם ימצא בן אדם אשר יבוא באש ולא תשרפהו, ויעמד זמן רב בלי מאכל ולא ירעב, ובעור פניו יקרן אור שאין העין יכולה לעמוד בו... האין מדרגה זו נבדלת הבלד עצמי ממדרגת בני אדם?".

פסוק כ"ט: מניעת האכילה לא גרמה להשחרת פני משה אלא להיפך - אברבנאל: "שכבר נודע שהמאכל והמשתה מזהירים ומלבינים פני האדם... והעדרו משחיר ומקדיר פניו, והיה שמשה אדונינו עומד בהר שלוש פעמים ארבעים יום... אבל בהפך שיזהירו פניו לא לבד כיתר בני אדם אבל יזהירו עוד כזוהר הרקיע וככוכבים לעולם ועד...".

פלא זה לא היה כמוהו - אבן עזרא (לד, ז): "על כן אעשה עמך נפלאות שיתמהו כל רואיך וידעו כי נתתי הוד עליך שלא עשיתי כן מיום שבראתי שמים וארץ...".

פסוק ל"א: סדר הוראות התורה ממשה לבני ישראל - רש"י על פי עירובין נד ע"ב.

פסוק ל"ג: סיבת נתינת המסוה על פניו בשאר הזמן - רש"י: "ולכבוד קרני הוה שלא יזונו הכל מהם היה ניתן המסוה כנגדן". אברבנאל: "שכאשר ידע כי קרן עור פניו, ידע שלא היה דבר הגון וראוי שישתמש בזוהר ההוא בדבר חולין...".

ראיית בני ישראל את קירון פניו - אברבנאל: "וכן בעת תיתו השפע לבני ישראל וללמדו אותם התורה והמצוות באופן שיהיו עיניהם רואות את מוריהם... כי אז היה משפיע עליהם שיזכו לראות המראה הנפלאה ההיא ובה ישתלמו נפשתיהם ויתקיימו אמונותיהם האמיתיות, וישמעו עוד מפני זה דברי משה".